

कृषि

साप्ताहिक

Nepal's First Agriculture Weekly

वर्ष ४ अङ्क ४८ २०७३ असार २७ गते सोमबार July 11, 2016 मूल्य रु.१०-

कृषिको लगानी पारदर्शि बनाऔं, परम्परागत होइन व्यवसायिक बनाऔं, कुराको खेती होइन, खेतीको कुरा गरौं।

हुम्लामा चला बाँडेर पोषण सुरक्षा ?

काठमाडौं। विश्व बैंकको अनुदानमा सञ्चालनमा रहेको कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजनाले हुम्ला जिल्लामा चला बाँडेर खाद्य सुरक्षा र पोषणका लागि अचम्मकै कार्यक्रम सफल बनाएको छ। कृषि विकास मन्त्रालय मातहतमा रहेको सो आयोजनाले जिल्ला पशु सेवा कार्यालय मार्फत हुम्ला जिल्लाका किसानहरूलाई चला वितरण गरेर भारत प्रगति देखाएको मात्र होइन, हुम्लाका नागरिकहरूलाई पोषणका लागि महत्वपूर्ण काम गरेको समेत देखाउने भएको छ। मासिक प्रति व्यक्ति तीन केजी चामल सरकारले उपलब्ध गराउदै आएको सडकले नछोएको कर्णाली जिल्ला हुम्लामा सो आयोजनाले विचित्रैको काम सम्पन्न गरेको छ। अनुदानमा चला प्राप्त गरेको किसानहरूले आफ्नै छोराछोरीलाई दैनिक खाद्यान्न पुऱ्याउन नसकिरहेको अवस्थामा आयोजनाले वितरण गरेको कुखुराका चल्लालाई दाना कहांबाट ल्याएर ख्वाउने हुन् र त्यसबाट पोषणतत्व प्राप्त गर्ने छन् भन्ने विषयमा चर्चा चल थालेको छ। कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजनाले यस्तै चल्लै बाँडेर कर्णाली जिल्लामा खाद्य सुरक्षाको ग्यारेण्टी गर्ने हास्यास्पद कार्य योजनालाई मान्ने पर्दछ।

भुठो बोले साना किसान बैंकका सिङओले

- कृषि विकास मन्त्रालयका सचिव भट्टराईको हस्ताक्षर कित्तै !
- इजरायलमा मानव तस्करीलाई लुकाउने प्रयास।
- अझै पनि सहकार्य छ मन्त्रालय र साना किसान विकास बैंकको।
- मन्त्रालयले गरेन कित्तै हस्ताक्षरको छानविन ?

वांकी पेज ३ मा

कहिले पाउंछन् रुपन्देहीका किसान परिचयपत्र

- रुपन्देहीमा भने किसान परिचय पत्र यो बर्ष वितरण नहुने पक्का भएको छ।
- जिल्ला कृषि विकास कार्यालय रुपन्देहीले किसान परिचय पत्रको लागि माग गरेको भएपनि केन्द्रबाट स्वीकृत नआएको।
- सरकारीले कृषि नीति २०६१ मा उल्लेख भए अनुसार किसान परिचय पत्र निर्देशिका २०७१ जारी गरेको छ।

वांकी पेज ३ मा

काठमाडौं। पशुपन्छी विकास मन्त्रालयले सयौंको संख्यामा सल्लाहकार मनोनयन गरिरहँदा सोही मन्त्रालय मातहतमा रहेको राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डका सदस्य एवं नेपालको सबैभन्दा ठूलो गाई फार्म सञ्चालक शशी पौडेलले बोर्डको सदस्यबाट राजीनामा दिएका छन्।

दुग्ध उत्पादनमा क्रियाशील रहेको किसानहरूको पक्षमा काम गर्नु पर्ने बोर्डले किसानका पक्षमा काम गर्न नसकेको, दुग्ध क्षेत्रको विकासका लागि बोर्डले तत्परता नदेखाएका कारण दुग्ध उत्पादनका क्षेत्रमा समस्या बढ्दै जाँदा पनि बोर्डले दुग्ध उत्पादनका क्षेत्रमा लगानी गर्ने कार्य नगरी भएको बजेटसमेत घटाएको भन्दै सदस्य पौडेलले राजीनामा दिएका हुन्।

पशुपन्छी विकास मन्त्रालयले आगामी तीनबर्ष भित्र दूधमा आत्मनिर्भर हुने भन्दै ४० बुँदे प्रतिवद्धतामा उल्लेखित गरेको भएपनि दूधमा आत्मनिर्भर हुनका लागि दूध उत्पादनमा लागेका किसानका पक्षमा कार्यक्रम ल्याउन नसकेको पौडेलको आरोप छ। दूध उत्पादनका लागेको किसान तथा व्यवसायीहरूको पक्षमा काम नगर्ने बोर्डले कसरी दूधमा मुलुकलाई आत्मनिर्भर बनाउन सक्ला भन्ने प्रश्न गर्दै नैतिकताका आधारमा राजीनामा दिएको पौडेलले बताए। पौडेलले रुपन्देहीको टिकुलीगढमा लुम्बिनी एग्रो प्रालि मार्फत करीव ५ सयको संख्यामा गाई फार्म सञ्चालन गरिरहेका छन्।

बि.टि.एल्. कम्पनीका पावर टिलर तथा मिनी टिलरबाट खेती गरौं, कम खर्चमा अत्यधिक उत्पादन बढाऔं।

Power-Tiller

Mini-Tiller

IMPELLER AERATORS

COMBINE RICE MILL

CORN THRESHER

RICE & WHEAT THRESHER

CHAFF CUTTER

BYL Trade Pvt. Ltd.

Dhobighat, Lalitpur, Nepal (Near to Mega Hospital)
Ph.No.01-5153094 Fax: 01-5153209
E-mail: btitradeprivtltd@gmail.com / www.btitrade.com.np

खाद्य सुरक्षाको लागि क्षति व्यवस्थापन

दिपेन्द्र पोखरेल

सफल होला प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना

आगामी आर्थिक वर्षदेखि लागू हुने गरी कृषि क्षेत्रको विकासका लागि प्रधानमन्त्री कृषि यान्त्रिकीकरण परियोजना लागू हुँदै छ। सरकारले बजेट बक्तव्य मार्फत सो परियोजना ल्याएको हो। चालु आर्थिक वर्षको कृषि बजेट धेरै नै फ्रिज भएका छन्। कतिपय आयोजनाहरूको बजेट अझै पनि किसानसम्म पुऱ्याउने काममा कृषि विकास मन्त्रालय चुकेको छ। अझ स्पष्ट रूपमा भन्ने हो भने किसानका लागि आएको बजेट व्यापारी, राजनीतिज्ञका आफन्त वा उच्च अधिकारी निकटका व्यक्तिहरूले नै हजम गरेका थुप्रै उदाहरण पनि देखिएका छन् यो आव सकिन अब पाँच दिन मात्र बाँकी छ। आउंदो पाँच दिनमा कृषि विकास मन्त्रालयले चालु आर्थिक वर्षका लागि छुट्याएको कति बजेट प्रयोग गऱ्यो र कति बजेट फ्रिज भयो कति अनुदानका बजेट दुरुपयोग भयो भन्ने स्पष्ट आउनेछ भन्ने आशा गर्न सकिन्छ।

यद्यपि अहिले चर्चाको शिखरमा रहेको प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना के सफल होला त? एक्कासी आएको सो परियोजना कार्यान्वयन गर्न कृषि विकास मन्त्रालय बजेट पछाडि केही योजना बनाउने काम गरेको छ त? धेरै प्रश्न चिन्ह खडा भएको छ। कृषि विकास मन्त्रालयले किसानहरूलाई कृषि सक्रिय गराउने उदेश्यले ल्याएको किसान पेन्सनका कुरा नै बजेट आउन सकेन! जसले गर्दा किसानहरू परम्परागत कृषिबाट विमुख हुँदै कृषिबाट नै पलायन भईरहेका छन्। यो अवस्थामा प्रधानमन्त्रीको नाममा जोडिएको यो आयोजनाले सफलता हासिल गर्ला भन्ने विषयमा धेरै शंका उपशंका देखिन्छन्। कुनै पूर्व तयारी विना नै यस्ता आयोजना सफल बनाउनु भन्ने हो भने त्यो भ्रुठको खेती बाहेक अरु केही पनि हुन सक्दैन।

कृषि विकास मन्त्रालयले विगतमा ल्याएका यस्तै अन्य परियोजना कति सफल भए? अनुसन्धान गरियो? कृषि क्षेत्रमा लगानी गरिएका अनुदानहरू कसरी खर्च गरिए? केवल प्रतिवेदन दस्तावेजका ठेलीमा विकास देखाएर अवै कृषिका बजेट सकिएका उदाहरण खोजी गर्नका लागि कसैले ध्यान दिएका छ? यदि छैन भने केवल चाकडी र राजनीतिक नेतृत्वलाई खुशी पार्ने नाममा आउने वा ल्याउने यस्ता परियोजना सरकारी ढुकुटी रित्तो पार्ने काम बाहेक अरु केही पनि हुन सक्दैन।

चालु आर्थिक वर्षमा कृषि विकास मन्त्रालयले कृषिको आधुनिकीकरण वा व्यवसायिकरणका नाममा दिएका अवैका अनुदान सहि सदुपयोग भएको छ कि छैन भन्ने अनुगमन भयो? छैन। तर त्यस्ता अनुदान आगामी वर्ष पनि वितरण गरिँदै छ जुन काजगममा मात्र सिमित देखिएका छन्। हो त्यस्तै हुन्छ प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना पनि।

आफ्नै सूचना

नेपालको पहिलो कृषि साप्ताहिकका रूपमा प्रकाशित कृषि साप्ताहिकमा तपाईंका क्षेत्रमा भए/गरेका कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित सूचना/समाचार वा लेख/रचनाहरू छनू भने हामीलाई बिहिवारभित्र पठाउनुहुन अनुरोध गरिन्छ।

सम्पर्क

कृषि साप्ताहिक, पुतलीसडक
इमेल : sajnepal@gmail.com
web: www.krishionline.com

नेपालको राष्ट्रिय आय तथा रोजगारीमा कृषि क्षेत्रको महत्वपूर्ण स्थान रहेको छ। करिब दुई तिहाई जनसंख्याको जीविकोपार्जन र कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा एक तिहाई योगदान पुऱ्याई आएको र अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रूपमा रहेको कृषिको योगदान राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा निरन्तर खस्कंदो अवस्थामा छ। कृषि प्रधान देश भएता पनि कृषि क्षेत्रलाई राष्ट्रिय रूपमा विनियोजित बजेट अत्यन्त कम हुनाले कृषिमा नया नयाँ प्रविधिको विकास, परिक्षण तथा विस्तार गर्न सकिएको छैन र खाद्य असुरक्षाको प्रचुरता वर्षेनी बढ्दै गइरहेको छ। यस वर्ष नेपाल सरकारले कृषि क्षेत्रमा विगतका वर्षहरूमा भन्दा केही बढी रकम विनियोजन गरेको अवस्था छ। कृषिमा नयाँ तथा पर्यावरणमैत्री प्रविधिको विकासमा अभाव भएकाले कृषकहरूको उत्पादन लागत बढिरहेको छ त्यस्तै विभिन्न रोग तथा कीराहरूको व्यवस्थापकीय ज्ञान तथा सीपको अभावले गर्दा कृषि पेशा प्रतिको वितृष्णा लगातार बढिरहेको छ भने अर्कोतिर उत्पादन भईरहेको कृषि उपजहरूको कम उत्पादनका कारण खाद्य असुरक्षा तर्फ धकेलिईरहेका छौ। खाद्य सुरक्षामा कार्य गर्ने संस्थाहरूले सार्वजनिक गरेको तथ्यांक अनुसार नेपालमा पाँच वर्षमुनिका ३९५ बच्चाहरू प्रति हजारमा विपोषित र आधा जति (४९ प्रतिशत) बालबच्चाहरू पुड्का रहेका छन्। त्यस्तै गरी २०% अति गरिब नेपाली जनताले आफ्नो आयको ७३% जति आम्दानी खाद्यान्नमा खर्च गरिरहेको देखाएका छन्। नेपालको ३३ जिल्लाहरू खाद्य असुरक्षित रहेको तथ्यांक सार्वजनिक भइसकेको छ। यो तथ्यांकबाट नेपालमा खाद्यान्नको मुल्य आकासिएको देखाउदछ भने गरीब भन गरीब बन्ने पनि संकेत गर्दछ। नेपालमा खाद्य सुरक्षा कायम गर्ने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकार, कृषि विकास मन्त्रालय, खाद्य तथा कृषि संगठन, विश्व खाद्य कार्यक्रम संलग्न रहेको पाईन्छ। कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गत पनि खाद्य सुरक्षा तथा कृषि विकास आयोजना नाममा एउटा परियोजना संचालनमा रहेको छ भने धमिलो पानीमा माछा मार्ने संघ संस्था तथा परियोजनाहरू पनि थुप्रै देखिएका छन्।

खाद्य सुरक्षाका लागि नेपाल सरकारबाट संगठानत्मक ढाँचाको शुरु गरेको छ। खाद्य सुरक्षा अनुगमन टास्क फोर्स भनि राष्ट्रिय योजना आयोगको सदस्यको संयोजकत्व हुने गरी ७ सदस्यीय प्रतिनिधि गठन गरेको छ। त्यसै गरी कृषि विकास मन्त्रालयमा पनि खाद्य सुरक्षा अनुगमन ईकाई स्थापना गरेको पाईन्छ। विश्व खाद्य कार्यक्रम तथा खाद्य तथा कृषि संगठनले कृषि मन्त्रालय अन्तर्गतको खाद्य सुरक्षा ईकाईको सल्लाह अनुरूपनै खाद्य संकट सम्बोधनका लागि कार्यहरू गरेको देखिन्छ। यसैको प्रभावकारिता होला मध्य पश्चिम तथा सुदुर पश्चिमका पहाडी जिल्लाहरूमा खाद्य सुरक्षा कायमको लागि चामल बाढ्ने कार्यक्रम। खाद्य सुरक्षा कायम गर्नको लागि अनुदानमा रासायनिक मलको वितरण, हाईब्रिड जातका बीउहरूको वितरण, चामल वितरण जस्ता कार्यक्रमहरू नेपालमा संचालनमा छन्। तथापी वर्षेनी खाद्य असुरक्षाले गम्भिर रूपमा असर पुऱ्याउदै गइरहेको छ। खाद्यान्न मुल्य श्रृंखलाको विभिन्न चरणहरूबाट भडरहेको क्षति न्युनिकरण गरी खाद्य सुरक्षा कायम गर्ने सम्बन्धी खासै ध्यान दिइएको पाईदैन।

बेलायत सरकारको एक प्रतिवेदन अनुसार विश्वमा ३० देखि ४० प्रतिशतसम्म खाद्यान्न उत्पादन देखि मुल्य श्रृंखलाको अन्तिम तह उपभोक्ताकोसम्म पुग्दा क्षति भईरहेको जनाएको छ। नेपालजस्तो विकासोन्मुख देशमा कृषि विकास तथा अनुसन्धानमा राज्यको कम लगानी रहेको अवस्था र विकसित देशहरूले आधुनिक तन्तु प्रविधि तथा जेनेटिक ईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको उपयोगद्वारा बालीहरूबाट अधिकतम अर्थात उत्पादन क्षमता बराबरको उत्पादन लिईरहेको बेलामा हामीले खेर गइरहेको खाद्यान्न जोगाएर वितरण प्रणालीमा ध्यान दिदा खाद्य असुरक्षा बाट उन्मुक्ति पाईने देखिन्छ। संयुक्त राष्ट्र संघको वातावरण एकाईले गत वर्ष वातावरण दिवसको लागि खाद्यान्नको क्षति कम गर, खर्च जोगाउ र कृषि उत्पादन हादा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरूलाई ध्यान दिनुपर्ने लक्ष्यका साथ "सोच, खाजा र जोगाउ" नाराका साथ मनाउने घोषणा गरेको थियो। यस नाराले विकसित तथा विकासोन्मुख दुवै वर्गका देशहरूलाई पर्यावरण मैत्री खाद्यान्न उत्पादन गरी खाद्य सुरक्षा कायम गर्नको लागि टेवा पुऱ्याउने आशा गरिएको थियो, नेपालमा पनि केही कामहरू गर्ने कृषि विकास मन्त्रालयका महामहिमहरूले मार्गदर्शनमा अभिव्यक्त गरेको देखिन्छो। नेपालमा कृषि क्षेत्रलाई यस वर्ष विगतका वर्षभन्दा अलिक बढि रकम विनियोजन भएको अवस्थामा खाद्य सुरक्षा प्राप्तिका लागि खाद्यान्नको क्षति व्यवस्थापन कम गर्ने किसिमका कार्यक्रमहरू ल्याउनु जरुरी देखिन्छ। विकासोन्मुख देशहरूमा खाद्यान्न उत्पादनको १५ देखि ३० प्रतिशत खेत वा बारीबाट खेडी, बाढी, रोग तथा कीराको प्रकोपका कारण नोक्सानी हुने र उल्लेखित समस्याहरू व्यवस्थापनमा उन्नत कृषि कर्मको अभावमा क्षतिको मात्रा वर्षेनी बढ्दैछ। उत्पादन पश्चात हुने प्रशोधन, ग्रेडिङ्ग, ढुवानीको समयमा र भण्डारणमा १० देखि १५ प्रतिशतसम्म नोक्सानी भईरहेकोछ। अन्न तथा खाद्यान्नबालीमा भन्दा फलफुल तथा तरकारी बालीमा उत्पादनपरान्त हुने नोक्सानी बढी हुन्छ। कृषि विभाग अन्तर्गतको पोष्ट हार्भेष्ट व्यवस्थापन निर्देशनालयले गरेका अध्ययन अनुसार सल्यानको कपुरकोट र सर्लाहीको लालवन्दीमा उत्पादित गोलभेडा काठमाडौं पुऱ्याउदा करिब ३५ प्रतिशत ढुवानीको क्रममा फुटेर मात्रै नोक्सानी हुने र स्याङ्गाको त्रियासीमा उत्पादन गरिएको गोलभेडा बूटवलसम्म पुऱ्याउदा ४० प्रतिशत नोक्सानी हुने गरेको तथ्यांक छ। वर्षेनी धानबालीमा संलग्न स्याङ्गाका कृषकहरू राधा ९ जातको धान अन्य जातहरूभन्दा बढी फल्ने तर आधा जति खेतमै नोक्सान हुने बताउछन्। तथापी यस्ता वेवास्ता गरिएका खाद्यवस्तुहरूको नोक्सानीका वैज्ञानिक रूपमा पुष्ट्याईका लागि अनुसन्धानहरू भएका छैनन्। खाद्यान्न बालीहरूको नोक्सानी नेपाल जस्ता विकासोन्मुख देशहरूमा मात्र नभईकन विकसित देशहरूमा पनि हुने गर्दछ। विकासोन्मुख देशहरूमा खेतबारीमा र ढुवानीको क्रममा खाद्यवस्तुहरूको नोक्सानी अधिक हुन्छ।

भने विकसित देशहरूमा भान्साबाट बढि नोक्सानी हुन्छ। अमेरिकामा मात्र वर्षेनी ३ अर्ब ४० लाख मेट्रिक टन खाद्य वस्तुहरू खेर गइरहेको छ। यो मात्रा कृषि उत्पादनको लगभग ५० प्रतिशत जति हुन आउदछ। सन १९७४ पश्चात अमेरिकामा १४०० किलो क्यालोरी प्रति व्यक्ति प्रति दिन खाद्यान्न क्षति हुने गरेको तथ्यांक छ। त्यस्तै युरोपियन युनियनमा रहेका देशहरूको घर वा भान्साबाट हुने क्षति भनेको ४७ प्रतिशत जति हुन आउदछ। सन २०११ को "द ईकोनोमिस्ट" भन्ने पत्रिका अनुसार विकसित मुलुकका उपभोक्ताहरूले खरिद गरेको २० देखि ५० प्रतिशतसम्म खाद्यवस्तुहरू खेर फालिईरहेको अवस्था छ जसमध्ये तरकारीहरूमा २० प्रतिशत, फलफुल २५ प्रतिशत, रोटी तथा पाउरोटी ३३ प्रतिशत र सलाद ५० प्रतिशत खेर गइरहेको छ। नेपालमा खाद्यान्नबालीको क्षति सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान भइसकेको अवस्था छैन तथापी अन्तर्राष्ट्रिय धानबाली कार्यक्रमले प्रकाशन गरेको तथ्यांक अनुसार नेपाल जस्ता दक्षिण एसियाका देशहरूमा ६ ग्राम प्रति व्यक्ति प्रति दिन चामल र वर्षेनी २.१९ के. जी. चामल भान्साबाट खेर गइरहेको छ। हाप्रो देशको सन २०११ को जनसंख्या तथ्यांक अनुसार भान्साबाट मात्रै करिब ५८,००० मेट्रिक टन चामल वर्षेनी खेर गइरहेको छ। अन्य अन्न बाली, तरकारी बाली तथा फलफुल बालीको पनि अवस्था त्यस्तै छ। कृषि प्रणाली पर्यावरणमा आधारित सेवा, प्रकृया र अन्तकृया बाट मार्गनिर्देश हुने पद्धति हो। तथापी बढ्दै गइरहेको जनसंख्यालाई खाद्यान्न उपलब्ध गराई खाद्य संकट, भोकमरी र गरीबी टार्ने बहानामा सन १९६० पश्चात भित्राईएको हरित क्रान्ति प्रविधिहरू सागै कृषिलाई प्राकृतिक नियमहरूबाट अलग्याउन कोशिस गरियो। हरित क्रान्ति प्रविधिहरू जसमा अत्याधिक रसायनिक मलको प्रयोग र प्रचुर मात्रामा विषादीको प्रयोग, बढी उत्पादन दिन सक्ने बालीका जातहरूको विकास सागै हाप्रो पर्यावरणमा विभिन्न किसिमका नकरात्मक असरहरू देखा पर्ने थाले। यसैको प्रकोप आज विश्वव्यापी रूपमा प्रमुख जटिलताको रूपमा सावित भएको छ। बढ्दो जनसंख्यालाई खाद्यान्न परिपूर्ति गर्ने उद्देश्यका साथ अवलम्बन गरिएको हरित क्रान्ति प्रविधिले गर्दा वायुमण्डलमा हरित गृह ग्यासहरूको मात्रा विकराल रूपमा बढिरहेको अवगतने छ। हरित गृह ग्यासहरूको बढ्दो उत्सर्जनले गर्दा जलवायु परिवर्तनजस्ता गम्भीर चपेटामा परिरेका छौ।

भुठ बोले जलन कुमार शर्माले भैरहवा पुन्याईयो सचिव भट्टराईलाई

रुपन्देहीका किसानले परिचयपत्र कहिले पाउने ?

भैरहवा । कृषि विकास मन्त्रालयको सचिव उत्तम कुमार भट्टराईको कित्तै हस्ताक्षर गरेर साना किसान बैंकका नामबाट इजरायलमा मानव तस्करी गरी सयौं युवा युवतीको करोडौं रुपैयां ठगी गर्न लागेको समाचार प्रकाशनमा आएपछि सचिव भट्टराईले केही साता अगाडि मात्र मन्त्रालय मार्फत प्रेस विज्ञप्ति नै प्रकाशन गरेर युवा युवतीलाई इजरायल पठाउने काममा आफ्नो संलग्नता नभएको बताए । सो विषयमा साना किसान विकास बैंकका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत जलनकुमार शर्माले पनि कृषि विकास मन्त्रालयसंग आफूले कुनै पनि सहकार्य नगरिरहेको बताएका थिए । तर अहिले साना किसान विकास बैंकका कार्यकारी अधिकृत जलनकुमार शर्माले दिएको अभिव्यक्ति नै भुठो प्रमाणित भएको छ ।

कृषि विकास मन्त्रालयसंग बैंकले कुनै काममा पनि अनुदान नलिएको र सहकार्य नगरेको बताउने शर्माले मन्त्रालयकै मातहतमा सञ्चालन भइरहेको किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रममा सहकार्य गरिरहेको पुष्टि भएको छ ।

नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघ लि र साना किसान विकास बैंकको संयुक्त आयोजनामा भैरहवामा भएको साना किसान कृषि सहकारी संस्थाहरूको हस्तान्तरण कार्यक्रममा सचिव भट्टराई पुगेपछि सो कुरा पुष्टि भएको हो । नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालय र इफार्डको सहयोगमा सञ्चालन गरिएको किसानका लागि उन्नत विउ विजन कार्यक्रम अन्तर्गत स्थापना भएका कृषि सहकारी संस्थाको हस्तान्तरण गरियो जसलाई साना किसान

विकास बैंकले आफ्नो सञ्जालका रुपमा परिभाषित गर्दै आएको छ ।

कृषि विकास मन्त्रालयसंग कुनै सहकार्य नगरिरहेको बताउने जलन कुमार शर्माले मन्त्रालयसंग सहकार्य छैन भन्दै किन भुठो अभिव्यक्ति दिए भन्ने विषयमा सम्पर्क गर्दा उनको मोबाइल स्वीच अफ गरिएको थियो । साना किसान विकास बैंकसंग नाम जोडिएर विवादमा मुछिएपछि सोही संस्थाको कार्यक्रममा कृषि सचिव उत्तम कुमार भट्टराई किन गए भन्ने प्रश्न उब्जिन थालेको छ ।

बाहिर सहकार्य छैन भन्दै कृषि विकास मन्त्रालयका धेरै कार्यक्रममा सहकार्य गरिरहेको साना किसान विकास बैंकमाथि प्रश्न उठाउने धेरै आधारहरू देखिएका छन् । कृषि विकास मन्त्रालयले केही समय अगाडि जारी गरेको प्रेस विज्ञप्ति माथि नै यतिखेर प्रश्न उठाउन थालेका छन् । इजरायल काण्डले निम्त्याएको समस्या समाधान गर्नका लागि साना किसान विकास बैंकले अफ्रै चासो दिएको छैन भने मन्त्रालयले पनि हतारमा प्रेस विज्ञप्ति जारी गर्दै अहिले सोही संस्थासंग सहकार्यमा जुटनुमा केही रहस्य छ कि ?

सचिव जस्तो पदमा बसेका व्यक्तिको कित्तै हस्ताक्षर गरी इजरायल धन्दा गर्ने मानव तस्करहरूलाई जोगाउन कोको लागेका छन् ? कुरामा मन्त्रालय र साना किसान विकास बैंकले खोजी किन गरिरहेको छैन ? प्रश्न जटिल र गम्भीर बन्दै गईरहेको छ । करोडौं रुपैयां ठगी गर्नेहरूलाई कानूनी दायरमा ल्याउन सम्बन्धित पक्षले किन पहल गरिरहेको छैन ? यसको छानविन हुनु जरुरी छ ।

- रामप्रसाद विद्वोही

बुटवल । जिल्ला कृषि विकास कार्यालय नवलपरासीले यहि असार २० गते बढा किसान परिचय पत्र वितरण सुरु गरेको छ । कृषि विकास कार्यालय नवलपरासीका योजना अधिकृत एवं सुचना अधिकारी श्रीकान्त घिमिरेका अनुसार पहिलो चरणमा जिल्लाका ६ हजार किसानले किसान परिचय पत्र पाउनेछन् । लुम्बिनी अञ्चलमा पहिलो पटक नवलपरासीमा किसान परिचय पत्र वितरण गरिएको थियो । तर खाद्यान्न उत्पादनमा देशकै नमुना जिल्लाको रुपमा रहेको रुपन्देहीमा भने किसान परिचय पत्र यो वर्ष वितरण नहुने पक्का भएको छ ।

कृषि मन्त्रालयबाट पाईलट प्रोजेक्टको रुपमा नवलपरासी जिल्ला छनोट गरेपछि रुपन्देहीका किसानहरूले यस वर्ष किसान परिचय पत्र पाउने छैनन् । किसान परिचय पत्रको आधारमा किसानहरूले अहिलेसम्म के कस्तो प्रकृतिको सेवा सुविधा सरकारी निकायबाट प्राप्त गरे, कुन किसानको के कति जमिन छ, कुन किसानले के कस्तो प्रकृतिको खेतीवाली तथा पशुपालन गरेको छ भन्ने विषयमा जानकारी हुन्छ । तर लुम्बिनी अञ्चलका गुल्मी, पाल्पा, अर्घाखाँची सहित कपिलवस्तु र रुपन्देहीका किसानहरू किसान परिचय पत्र पाउन सकेका छैनन् ।

जिल्ला कृषि विकास कार्यालय रुपन्देहीका प्रमुख बरिष्ठ कृषि विकास अधिकृत भोजराज सापकोटाका अनुसार यो वर्ष मन्त्रालयबाट नै किसान परिचय पत्र वितरण गर्ने कार्यक्रम रुपन्देही जिल्लामा नपरेको कारण परिचय पत्र वितरण नहुने पक्का भएको जानकारी दिए । उनका अनुसार जिल्लामा रहेका किसानहरूको अवस्था के कस्तो रहेको छ, जिल्लामा के कति मात्रामा कस्तो कस्तो प्रकृतिका किसानहरू रहेका छन् भन्ने विवरण किसान परिचय पत्रमा उल्लेख भएको हुन्छ । जसको कारण कृषि कार्यालयले कार्यासम्पादनमा समेत परिचय पत्रकले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने कार्यालय प्रमुख सापकोटाको भनाई रहेको छ । उनले भने(किसान परिचय पत्रको माध्यमबाट कृषि कार्यालयबाट अहिले सम्म केही पाएनौं भन्दै ढाट्ने

किसानहरूलाई समेत प्रमाणको रुपमा यसले काम गर्दछ ।

जिल्ला कृषि विकास कार्यालय रुपन्देहीले किसान परिचय पत्रको लागि माग गरेको भएपनि केन्द्रबाट स्वीकृत नआएको कारण वितरण हुने कार्यक्रम तय नभएको उनको भनाई रहेको छ ।

जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट विभिन्न समयमा अनुदान लगायतका विभिन्न सेवा उपभोग गरेका किसानहरूले समेत बेला बेलामा कार्यालयबाट केही सेवा पाउन सकेनौं भन्दै गुनासो गर्ने र ढाट्ने प्रवृत्तिको अन्त्य परिचय पत्रले गर्ने कृषि कार्यालयको विश्वास रहेको छ । आगामी आर्थिक वर्षमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयलाई केन्द्रीय कार्यक्रम अन्तर्गत रुपन्देहीको ५ सय हेक्टरमा फिस मिसन कार्यक्रम लागू हुदैछ । जसको लागि माछाको लागि प्रख्यात मानिएको छपिया क्षेत्रको दयानगर, मानपकडी, प. अमुवा लगायतका ३ गाविसका किसानहरूलाई किसान परिचय पत्र वितरण गर्ने योजना अगाडि बढाइएको जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले जनाएको छ ।

नेपाल सरकारले किसानहरूलाई परिचय पत्र वितरण गर्ने उद्देश्य अनुरूप पहिलो चरणमा पूर्वाञ्चलमा धनकुटा, मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रमा बारा जिल्ला, पश्चिमाञ्चल जिल्लाको बारा, मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको बााँके, र सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको डडेलधुरा जिल्लालाई छनोट गरि किसान परिचय पत्र वितरण गरेको थियो । सरकारीले कृषि नीति २०६९ मा उल्लेख भए अनुसार किसान परिचय पत्र निर्देशिका २०७१ जारी गरेको छ । जस अनुसार किसान परिचय पत्रमा किसानहरूले जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट पाएका सेवा, सुविधा र अनुदानका विवरणका साथै किसानसंग भएको जमिन, उपभोग भएको जमिन क्षेत्र, उत्पादन भएका कृषि जन्य वस्तु, लगायतका सम्पूर्ण विवरण उल्लेख गरिएको हुन्छ । जसबाट वास्तविक किसानको बारेमा पहिचान गर्न सहज हुने जनाइएको छ ।

बागलुङका दुई गाविसलाई

लप्सी उत्पादनको पकेट क्षेत्र बनाइने

बागलुङ । कृषि विकास मन्त्रालयले हरेक जिल्लालाई कुनै न कुनै वस्तु वा बालीमा आत्मनिर्भर बनाउने योजना गतवर्षदेखि नै बनाएको भएपनि कार्यान्वय हुन सकिरहेको छैन । यद्यपी जिल्ला जिल्लामा स्थानीय रुपमा नै कृषि उपजहरू उत्पादन बृद्धि गरी पकेट क्षेत्र बनाउने अभियान भने चलिरहेको छ । त्यही क्रममा बागलुङ जिल्लाको जैदी र रायडाडा गाविसलाई लप्सीको पकेटक्षेत्र बनाइने तयारी गरिएको छ । दुवै गाविसका चार सामुदायिक वनमा योवर्ष पाच हजार ९०० लप्सीका विरुवा रोपिएको छ । जिल्ला वन कार्यालयले सामुदायिक वनका उपभोक्तालाई निःशुल्क रुपमा विरुवा उपलब्ध गराएको हो ।

जैदीको देछो सामुदायिक वन र रायडाडा(३ को एकिकनधारा कल्लेरी, दोहोटे र ढाडपानी सामुदायिक वनमा लप्सी लगाइएको हो । जिल्ला वन अधिकृत विन्दुकुमारी मिश्रकाअनुसार जैदीमा तीनहजार ५०० र रायडाडामा दुईहजार ४०० लप्सीको विरुवा रोपिएको छ । जिल्लामा सञ्चालित वनदशक कार्यक्रम अन्तर्गत लप्सीको पकेटक्षेत्र निर्माणको कार्यअधि बढेको अधिकृत मिश्रले बताए ।

'बागलुङमा लप्सीको सम्भावना राम्रो छ, यसको व्यावसायीकरण हुनसकेको छैन' अधिकृत मिश्रले भने 'दक्षिण भेगका केही ठाडामा नमुना पकेटक्षेत्र बनाउने योजना बनाएका छौ ।' त्यस क्षेत्रमा वर्षौं पहिले लप्सीको रुख प्रशस्त हुने गरेपनि पछिल्लो समय नासिदै गएको उनको भनाइ छ । जिल्लाको अन्य क्षेत्रमा पनि लप्सी विस्तार गर्न सकिने अधिकृत मिश्रले बताए । छिमेकी पर्वत जिल्लामा लप्सी प्रशोधन केन्द्र रहेकाले केन्द्रको पायकपर्ने क्षेत्रमा तत्कालको लागि लप्सी विस्तार गर्न लागिएको हो । बागलुङमा लप्सी फले पनि प्रशोधन केन्द्र र लप्सीबाट बन्ने वस्तु उत्पादन गर्ने कुनै उद्योग सञ्चालनमा छैन । बहुआयामिक रुखको प्रजातिमा पर्ने लप्सी घास, काठ र फलका लागि उत्तिकै महत्वपूर्ण रहेको सामुदायिक वन उपभोक्ता महासङ्घ बागलुङका अध्यक्ष प्रेम लामिछानको धारणा छ । उनले छिटफुट रुपमा बागलुङको वन क्षेत्रमा लप्सी पाइए पनि विस्तार हुन नसकेको उल्लेख गरे । लप्सीबाट अचार, क्याण्डी, माडालगायतका विभिन्न वस्तु बनाउन सकिने उनको भनाइ छ । त्यस्ता वस्तु विक्रीको लागि बजारको समस्या नरहेको भन्दै उनले योजनावद्ध रुपमा लप्सीको व्यावसायिक उत्पादन गरिनपर्ने बताए । लप्सीको पकेटक्षेत्र बनेपछि त्यसले स्थानीय उपभोक्ताको जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने जिल्ला वन कार्यालयको विश्वास छ ।

“माटोको उर्वराशक्ति बढाऔं
कृषि उत्पादनको बृद्धि गरौं ।”
गुणस्तरीय साल्ट ट्रेडिङ्ग युरिया मल प्रयोग गरौं ।

युरिया

नाईट्रोजन ४६%

नेपाल सरकारद्वारा अनुदानित मल

साल्ट ट्रेडिङ्ग कर्पोरेशन लिमिटेड

कालिमाटी, काठमाडौं
फोन : ४२७१०१४
इमेल : trade@stcnepal.com

साल्ट ट्रेडिङ्ग मल
युरिया

कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति : २४ असार २०७३

अवधि : २४ असार २०७३ - ३० असार २०७३

लागि : बाँके, रुपन्देही, बारा जिल्ला

(जारी गर्ने: PPCR/BRCH/AMIS Project, MOAd, AERD, NARC and Agro-met Section, DHM)

मौसमी तथ्यांकहरू

१० असार २०७३ देखि १६ असार २०७३ सम्मको मौसमी अवस्था

मौसमी विवरण	जिल्ला		
	बाँके	रुपन्देही	बारा
कूल वर्षा (मि.मी.)	१५.०	१७.१	६६.६
अधिकतम तापक्रम (°सेण्टिग्रेड) को दायरा	२९.५-३६.५	३४.०-३६.०	३१.८-३५.६
न्यूनतम तापक्रम (°सेण्टिग्रेड) को दायरा	२६.१-२८.०	२४.८-२७.६	२४.६-२८.०
अधिकतम सापेक्ष आर्द्रता (%) को दायरा	८५.५-९५.५	७०-९२	७९-९७
न्यूनतम सापेक्ष आर्द्रता (%) को दायरा	६७-८६.९	५५-७०	६४-७९
हावाको गति(मि/से)को दायरा	१.२५-३.७५	३.०-१०.५	३.५-५.०
हावाको दिशाको दायरा	उत्तर-दक्षिण पश्चिम	उत्तर पूर्व- दक्षिण पूर्व	उत्तरपूर्व- दक्षिण पूर्व

१७ असार २०७३ देखि २३ असार २०७३ सम्मको मौसम विवरण

विवरण	जिल्ला		
	बाँके	रुपन्देही	बारा
वर्षा (मि.मी)	१५३.९	१४४.७	९८.१
अधिकतम तापक्रम (°सेण्टिग्रेड) को दायरा	२९.५-३५.०	२८.१-३५.१	२९.१-३५.१
न्यूनतम तापक्रम (°सेण्टिग्रेड) को दायरा	२४.५-२८.०	२५.०-२८.५	२५.२-२७.२
अधिकतम सापेक्ष आर्द्रता (%) को दायरा	८७-१००	७५-१००	८१-९७
न्यूनतम सापेक्ष आर्द्रता	६०-८९.९	६०-८२	७०-८५
हावाको गति फरक	१.५-३.६६	३.०-११.०	१.५-७.५
हावाको दिशा	उत्तर-दक्षिण पश्चिम	उत्तरपूर्व- दक्षिणपूर्व	उत्तर पूर्व- दक्षिणपूर्व

कृषि सल्लाह

क) मौसम विश्लेषण :

गत हप्ताको समग्र मौसमी विश्लेषण (बाँके)

बाँके : गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३५.०° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्ष आर्द्रता ६०%) रह्यो।

रुपन्देही : गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३१.१° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्ष आर्द्रता ६०%) रह्यो।

बारा : गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३४.८° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्ष आर्द्रता ७०%) रह्यो।

गत हप्ताको मौसम पूर्वानुमान अनुसार बाँकेमा (१५३.९ मि.मि.), रुपन्देहीमा (१४४.७ मि.मि.) र बारामा (९८.१ मि.मि.) वर्षा भयो। वर्षा भएसँगै बाँके र बारामा अधिल्लो हप्तामा भन्दा अधिकतम तापक्रममा केहि गिरावट आयो।

२०७३ आषाढ १ गते देशको पूर्वी क्षेत्रबाट प्रवेश गरेको मनसुन मध्य क्षेत्र हुँदै देशभर फैलिएको हो। नेपालमा मनसुन सरदर मा १०५ दिन रहने गर्दछ।

आउंदो हप्ताको मौसम अवस्था

(बाँके): आगामी हप्ताको शुरुमा मौसम सामान्य बदली भई केही स्थानमा वर्षा हुने सम्भावना छ। साताको अन्तमा मध्यम खालको वर्षा हुने देखिन्छ। साताको मध्य वा अन्त्यमा एक दुई स्थानमा भारी वर्षाको सम्भावना देखिन्छ। मौसममा हुने सामान्य खालको बदलिने अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने देखिन्छ।

(रुपन्देही): आगामी हप्ता मौसम सामान्य बदली भई केही स्थानमा वर्षा हुने सम्भावना छ। साताको अन्तमा मध्यम खालको वर्षा हुने देखिन्छ। मौसममा हुने कम बदलीको कारण अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुनेछ भने न्यूनतम तापक्रम स्थिर रहने छ।

(बारा): आगामी हप्ता मौसम सामान्य बदली भई केही स्थानमा वर्षा हुने सम्भावना छ। साताको अन्तमा मध्यम खालको वर्षा हुने देखिन्छ। मौसममा हुने कम बदलीको कारण अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुनेछ भने न्यूनतम तापक्रम स्थिर रहनेछ।

ख) बालीनाली :

धान :

- आगामी हप्ता भारी वर्षा हुने सम्भावना भएकोले धानको व्याडमा पानी जम्न गई बेना पहेलिन जाने हुनाले निकासको उचित व्यवस्था गर्नु होस्।
- धान खेतमा भर्खर रोपेको बेनाले नाइट्रोजन मल लिन नसक्ने र माटोमा चुहिएर जाने हुनाले रोपाइ गर्ने बेलामा यूरिया मलको प्रयोग गर्नु हुँदैन।
- जग्गाको पहिलो जोताई अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट मल ३००-४०० के. जी. प्रति कठ्ठाका दरले राख्ने र धान रोप्ने बेलामा बाउसे गरि सके पछि डिएपी ३.५ किलोग्राम र पोटास २.० किलोग्राम प्रति कठ्ठाका दरले सबै जमिनमा एकनासले पर्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- २०-२५ दिनको बेना रोपकोलागि उत्तम हुने र बेना रोप्दा प्रत्येक गावामा २(३ वटा बेना २-३ सेमी को गहिराईमा रोप्नु पर्दछ।
- धान रोपेको ४-५ दिनमा बुटाक्लोर नामक विषादी ८-३० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले सबै खेतमा पर्ने गरि छरेमा भारपातको प्रकोप कम गर्न सकिन्छ।
- धान रोपेको ५-६ दिन पछि १५-२० दिन सम्म ३-५ सेमी र त्यस पछि धान पाक्नु भन्दा १५-२० दिन अगाडी सम्म ५-७ सेमी पानी जमाउनु पर्दछ।
- धानबालीबाट बढी उत्पादन लिन अनुसूचि १ बमोजिम उन्नत जातका धानहरू छनौट गर्नु पर्दछ।

बढी उत्पादनका लागि उन्नत जातका धानको छनौट

धानका जातहरू धेरै हुन्छन् तर ती जातहरू एकै किसिमको हावापानी भएको ठाउँमा लगाउन उपयुक्त हुँदैन। त्यसकारण हावापानी र ठाउँ अनुसारको धानका जातहरूको विकास गरिएकोले आफुले लगाउने क्षेत्र र हावापानी सुहाउदो उपयुक्त धानका जातहरूको छनौट गर्नु पर्दछ। धान खेती प्रणाली मनसुनी वर्षामा आधारित रहेको र जलवायु परिवर्तनका कारण हालैका वर्षहरूमा मनसुनको सुरुवात ढिलो हुँदै गइरहेको हुनाले धान रोप्ने समय पनि ज्यादै ढिलो हुने गरेको छ। यसले धानको उत्पादनका साथै समग्र बाली प्रणालीमा नै नकारात्मक असर परेको सन्दर्भलाई मध्यनजर गर्दै नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदले विविध हावापानी, समय तथा क्षेत्र सुहाउदो निम्न जातहरूको विकास गरेकोछ।

सिफारिस जात	पाक्ने दिन	लगाउन उपयुक्त क्षेत्र
सुख्खा धान १	१२३-१२५	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
सुख्खा धान २	१२२-१२४	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
सुख्खा धान ३	१२२-१२५	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
सुख्खा धान ४	१२५	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
सुख्खा धान ५	१२५	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
सुख्खा धान ६	१२०-१२५	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
तरहरा १	१२०	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
हर्दिनाथ २	१२०	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
लोकतन्त्र	१३०	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
राधा ११	१३५	कम वर्षा हुने र आकाश पानीको भरमा खेती गरिने क्षेत्रहरू
सखा मस्की स्व १	१३०-१३५	बढी वर्षा भई डुबानग्रस्त क्षेत्रहरू
स्वर्ण स्व १	१४०-१४५	बढी वर्षा भई डुबानग्रस्त क्षेत्रहरू
हर्दिनाथ १	१०५-१२५	बढी वर्षा भई डुबानग्रस्त क्षेत्रहरू
चैते २	११५-१२५	चैते धान लगाइने क्षेत्रहरू
चैते ६	१००-१२०	चैते धान लगाइने क्षेत्रहरू
घैया १	१०५	घैया धान
घैया २	१०५	घैया धान
विन्देश्वरी	११५	घैया धान

धानबालीका मुख्य मुख्य कीराहरू तथा व्यवस्थापनका उपायहरू

तल वर्णन गरिएका कीराहरूले साल बसाली धान बालीमा नोक्सानी पुऱ्याउछ। यी कीराहरूलाई तल उल्लेखित धानको अवस्थामा नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। कीरा देखासाथ विषादी प्रयोग गर्नु हुन्छ। कीराले आर्थिक नोक्सानी गर्ने अवस्था भएपछि मात्र कृषि प्राविधिकहरूको सल्लाहमा व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

१ कीर्थो (रिट्टे, ट्वांटी, किर्था) कीरा :

यो कीरा बयस्क अवस्थामा चम्किलो कालो हुन्छ र लाभ्रे खैरो रङ्गको हुन्छ। बयस्क र लाभ्रे दुवै माटो भित्र बस्दछन्। ट्वांटी कीराका खुट्टा बढी मोटो र बलियो नङ्गा भएका हुन्छन् भने कीर्थो कीरामा साधारण उफ्रने किसिमका खुट्टा हुन्छन्।

क्षतिको लक्षण :

विरुवाको कलिलो अवस्थामा माटो मुनि रहेको जरा र डाँठको भाग खाईदिन्छ र विरुवाहरू मर्दछन्। कीराले आलीमा दुलो पारेर पानी चुहिने समस्या पनि गराउछ।

कीरा लाग्ने अवस्था :

नर्सरी ब्याडदेखि गांज हाल्ने अवस्थासम्म।

धानको गवारो कीरा :

यो कीरा बयस्क अवस्थामा विभिन्न आकार प्रकारका पुतली हुन्छन्। आभ्रेहरू फिक्क पहेलो अथवा गुलाबी रङ्गका अथवा शरीरमा धर्का भएका हुन्छन् र यिनीहरू विरुवाको डाँठभित्र रहन्छन्। यसको लाभ्रेले बालीमा क्षति पुऱ्याउछ।

क्षतिको लक्षण :

विरुवाको कलिलो अवस्थामा आक्रमण भएमा मृत गावा देखिन्छ। विरुवाको फूल फुल्ने अवस्थामा आक्रमण भएमा भुसमात्र भएको सेतो बाला देखिन्छ। धान खेतमा ५ प्रतिशत मृत गावा वा १ प्रतिशत सेता बाला वा प्रति मिटर एउटा कीराको फुलको भण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क कीरा भएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

कीरा लाग्ने बालीको अवस्था :

यी कीरा धानको प्रायः सबै अवस्थामा लाग्दछ। बानस्पतिक बृद्धि अवस्थामा मृत गुवो र बाला पसाए पछि प्रजनन अवस्थामा मृत बाला देखा पर्दछ।

धानको कांडादार खपटे

बयस्क खपटे कीरा ५ मिलिमिटर लामो, निलो, कालो रङ्गको कांडादार पखेटा भएको हुन्छ। यसका अण्डाहरू पातको टुप्पामा हुन्छन्। यसको बयस्क र लाभ्रे दुवैले बालीमा क्षति पुऱ्याउछ।

क्षतिको लक्षण :

यसले नोक्सान पुऱ्याएको पातमा सेतो धर्साहरू र सेता धब्बाहरू देखिन्छन्। धान खेतमा गाजमा २ वटा बयस्क खपटे वा २ वटा कीराले क्षति पुऱ्याएको पातहरू देखिएमा मात्र व्यवस्थापन विधि अपनाउनु पर्दछ।

कीरा लाग्ने बालीको अवस्था

पानी जमेको खेतमा धानको हरेक अवस्था तर कलिलो बानस्पतिक बृद्धि अवस्थामा बढी नोक्सान हुन्छ।

धानको फड्के कीराहरू (हरियो, खैरो र सेतो पिठ्यु भएको)

फड्के कीराहरू विभिन्न जात तथा रंगका हुन्छन्। कुनै हरियो, कुनै खैरो र कुनै सेता रंगका ३ देखि ५ मिलिमिटर लामो, फुत्त फुत्त उफ्रने किसिमका मसिना कीराहरू हुन्छन्।

क्षतिको लक्षण

यसले धानको कलिलो भागहरूमा चुसेर नोक्सानी पुऱ्याउछ। जसको कारणले धानका विरुवाहरू सुकेर पर्दछन्। विरुवाहरू गाजिन र बढ्न सक्दैनन् र धानको बोटमा बाला नलागि पराल जस्तो भई बोट सुकेर जान्छ। धान खेतमा एउटा धानको गांजमा ८ देखि १० वटा बयस्क फड्के कीराहरू देखिएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

कीरा लाग्ने बालीको अवस्था

हरियो फड्के कीरा : सबै अवस्था

खैरो र सेतो पिठ्यु भएको फड्के कीरा : सबै अवस्था तर गांज आउने अवस्थामा अन्तमा जमीनको अधिकांश भाग हाके पश्चात तीव्र बृद्धि हुने र प्रजनन अवस्थामा पानी जमेको खेतमा सर्वाधिक नोक्सान गर्ने गर्दछ।

धानको पतेरो

वयस्क पतेरो कीरा खैरोमा हरियो रङ मिसिएको हुन्छ भने बच्चा पतेरो हरियो हुन्छ। यसको खुट्टा र एन्टिना (Antenna) लामो हुन्छ, शरीर करिब २० मिलिमिटर हुन्छ। यसलाई समातेर विस्तारै थिच्दा नराम्रो गन्ध छोड्छ। यसको बयस्क र लाभ्रे दुवैले बालीमा क्षति पुऱ्याउछ।

करिब एक करोडको केराखेती नष्ट

चितवन । चितवनका केरा किसानहरूले पाँच वर्षको अवधिमा प्राकृतिक प्रकोपका कारण करिब चार करोड रूपैया मूल्य बराबरको केरा नष्ट भएको दावी गरेका छन्। हरेक वर्षको फागुन, चैत र वैशाख महिनामा आउने हावाहुरीले वार्षिकरूपमा एक करोड भन्दा बढीको केरा नष्ट हुने गरेको चितवन केरा व्यवसायी संघका अध्यक्ष विष्णुहरि पन्तले बताए।

जिल्ला कृषि विकास कार्यालय भरतपुरले ९० हजार बोट अर्थात् एक करोड ८० लाख मूल्य बराबरको मात्र केरा हावाहुरीले नष्ट गरेको विवरण सार्वजनिक गरेको छ। तर, केराको विकास र विस्तारको लागि गठन भएको

गर्दा जग्गाको लालपुर्जा अनिवार्य गरिएका कारण समस्या भएको किसानहरूले बताएका छन्। लालपुर्जा अनिवार्य, जंगली जनावरले गरेको क्षतिको बिमा नहुने, बिमा गर्न पटकपटक अनुरोध र धाउनुपर्ने बाध्यकारी अवस्थाका कारण केराको बिमा गर्न हिलाइ भएको निर्वतमान अध्यक्ष सुवेदीले बताए।

चितवनका केरा किसानले केराको उत्पादन बढाएर मुलुकलाई केरामा आत्मनिर्भर बनाउने सरकारसाग विभिन्न माग अघि सारेका छन्।

केराको उत्पादन बढाउन जथाभावी गरिदै आएको प्लटिड रोक्नुपर्ने, रोग निरोधक टिसुकल्चर बिरूवा सरकारले

एक गाउँ एक उत्पादन अन्तिम चरणमा

चितवनको केरा खेतीको विकास र विस्तारको लागि सुरु भएको 'एक गाउँ एक उत्पादन' कार्यक्रम अन्तिम चरणमा पुगेको छ।

नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालयले चितवनमा २०६८ सालमा यो कार्यक्रम लागू गरेको थियो। स्थानीयस्तरमा उद्योग वाणिज्य संघ चितवनले 'एक गाउँ एक उत्पादन' कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ। यो कार्यक्रम लागू भएपछि चितवनमा केरा किसानको संख्या र क्षेत्रफलमा वृद्धि तथा केराको बजार विस्तार भएको 'एक गाउँ एक कार्यक्रम' कार्यान्वयन समितिका संयोजक तथा उद्योग वाणिज्य संघ चितवनका अध्यक्ष राजन गौतमले बताए। पाँच वर्षको अवधिमा संघले केराको विकास र विस्तारको लागि किसानलाई तालिम, उत्पादन बढाउन माटो परीक्षण, केरा खेती अनुगमन, हाते ट्याक्टर वितरण, विद्युतीय स्प्रेयर वितरणलगायतका कार्यक्रम गरेको छ।

संघले भने त्यो विवरण अस्वीकार गर्दै आएको छ।

'जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले १ करोड ८० लाखको विवरण सरकारलाई पठायो' संघका अध्यक्ष पन्तले भने, 'किसानहरूको केरा त्यसको दोब्बर नष्ट भएको छ।' जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका विवरणअनुसार बिमा कम्पनीले क्षतिको रकम दिने गरेको

८० प्रतिशत अनुदानमा किसानलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने, सरकारले दक्ष केरा प्राविधिक उपलब्ध गराउनुपर्ने र सहूलियत दरमा कृषि अनुदान कर्जा दिनुपर्ने माग गरेका छन्। हाम्रो माग पूरा भयो भने ४ वर्षमा मुलुकलाई केरामा आत्मनिर्भर बनाउन सकिने संघका निर्वतमान अध्यक्ष सुवेदीले बताए। कुल मागको ४० प्रतिशत मात्र

छ। ९० हजार बोटको १४ करोड ८० लाख रूपैयामात्र किसानले बिमा कम्पनीबाट पाउने छन्।

'क्षति दोब्बर भएको छ, क्षतिको विवरण यथार्थ आयो भन्ने हामीलाई लागेको छैन' संघका अध्यक्ष पन्तले भने, 'किसानलाई जताबाट पनि घाटा पार्ने काम भएको छ।' ६०० केरा किसान रहेको चितवनमा १९० किसानले ४४० विघाको मात्र बिमा गरेका छन्। बिमा प्रक्रिया ऋणभट्टिलो भएका कारण ७० प्रतिशत किसानले केराको बिमा नगरेको संघले जनाएको छ।

'बिमा प्रक्रिया ऋणभट्टिलो भयो' संघका निर्वतमान अध्यक्ष यज्ञप्रसाद सुवेदीले भने, 'बिमा प्रक्रियालाई सहज बनाउन आवश्यक छ।' अधिकांश किसानले अर्काको जग्गा भाडामा लिएर केरा खेती गर्दै आएका छन्। बिमा

केरा नेपालमा उत्पादन हुने र ६० प्रतिशत भारतबाट आयात हुने गरेको छ। नेपालमा हुने ४० प्रतिशत उत्पादन मध्ये १५ प्रतिशत केरा चितवनमा उत्पादन हुने गरेको छ। चितवनमा ६०० किसानले २५ सय विघा क्षेत्रफलमा केरा खेती गर्दै आएका छन्। तर किसानहरूलाई केराखेतीबाट लिन सकिने फाइदाहरू एवं बीमा योजनाका लागि समेत जानकारी गराउन नसक्दा दिनप्रतिदिन केराखेती गरिरहेका किसानहरू मारमा पर्दै आइरहेका छन्। यस्तै अवस्था रहिरहने हो भने नेपाल सरकारले चितवन जिल्लामा केराखेतीका लागि एक गाउँ एक उत्पादनका लागि गरेको लगानी पनि खासै सदुपयोग भने देखिने छैन। किसानहरू पनि केरा खेतीबाट टाढा हुने संकेत देखिएको छ। - विल अधिकारी

मध्य अवधि पार गर्दै किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम

काठमाण्डौ । किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रमले कार्यान्वयनको मध्यवधि समय सफलतापूर्वक पार गरेको छ। नेपाल सरकार र कृषि विकासका लागि अन्तर्राष्ट्रिय कोष (IFAD)द्वारा कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गत संयुक्त रूपमा कार्यान्वयनमा रहेको कार्यक्रम हो। यो कार्यक्रम वि.सं. २०६९ सालमा सुरु भएको

गरी बीउविजन उत्पादनको काम अगाडि बढाएको छ। कार्यक्रमका बीउ संयोजक लिलाराम पौडेलका अनुसार औपचारिक बीउ क्षेत्रको विकास सम्भागतर्फ जम्मा १७६ उपआयोजनाहरू छन् भने साना पशुपालक किसानको व्यवसायीकीकरण सम्भागतर्फ बाकी ६७ उपआयोजनाहरू रहेका छन्। कार्यक्रमले कृषि सहकारी, कृषक समूह र

थियो भने वि.सं. २०७५ सालसम्म यो कार्यान्वयनमा रहने छ। जनताको दिगो, बजार लक्षित कृषि उत्पादनमा वृद्धि गर्दै ग्रामीण परिवारको आय आर्जनमा वृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ मुलुकलाई बीउ उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाउदै उत्पादकत्व वृद्धि गर्न सरकारले मध्य पहाडी क्षेत्रका ६ जिल्लामा किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रमसुरु गरेको हो। यो हाल पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका दुई जिल्लाहरू अर्घाखाची र गुल्मी तथा मध्य-पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका चार जिल्लाहरू प्युठान, सल्यान, रुकुम र रोल्पा जिल्लाहरूमा संचालनमा रहेको छ।

यस कार्यक्रमले मध्य पहाडी क्षेत्रमा सरकारी निकाय र निजिस्तर साभेदार संस्था मार्फत कृषक समूह सहकारी बीउको सहकार्यमा औपचारिक बीउ विजन क्षेत्रको विस्तार र स-साना पशुपालकहरूको व्यवसायीकरण गर्ने उद्देश्य राखेको छ। यसले ति जिल्लाहरूमा वसोवास गर्ने समुदायको औपचारिक बीउ विजन क्षेत्रको विस्तार र स-साना पशुपालकहरूको व्यवसायीकरण गर्ने समष्टिगत लक्ष्य लिएको छ।

अनुदान वितरण किसानका लागि उन्नत बीउविजन कार्यक्रमको एक मुख्य तात्कालिक उपलब्धी हो। यस कार्यक्रमले २०७२ सालको फागुन मसान्त(कुल ८४ महिनामध्ये ३८ महिनाको अवधि) सम्ममा कार्यक्रम लागू भएकामध्य पहाडी ६ जिल्लाहरूमा औपचारिक बीउ क्षेत्रको विकास र साना पशुपालक किसानको व्यवसायीकीकरणमा गरी कुल १४२ उपआयोजनाहरूसंग सम्झौता सम्पन्न भएको थियो। जसमा बीउविजन उत्पादन सम्भाग अन्तर्गत १२२ उपआयोजनाहरू रहेका थिए भने साना किसान पशुपालन व्यवसायीकरण सम्भाग अन्तर्गत २० उपआयोजनाहरू रहेका थिए।

२०७२ को जेठ महिनासम्ममा आइपुग्दा यसले ति जिल्लाका कुल २४३ उपआयोजनाहरूसंग सम्झौता सम्पन्न

निजीफार्मलाई अनुदान प्रदानगर्दै आइरहेको छ। किसानलाई कार्यक्रमले बीउ उत्पादनका साथ-साथै साना सिंचाइ, कृषि यान्त्रिकरण, भण्डारण कक्ष तथा गोदामघर, बाली पशु वा दुग्ध संकलन केन्द्र, कृषि उपज प्रशोधन केन्द्र, ढुवानी प्याकेजिङ, बधशाला र विशेष बजार पूर्वाधारहरूमा समेत सहयोग गरेको छ।

कार्यक्रमको सहयोगमा कृषकले दक्ष प्राविधिकको निरीक्षणमा उन्नत बीउ उत्पादन गरिरहेका छन्। बीउ उत्पादनका लागि कार्यक्रमले मूलबीउ र अन्य प्राविधिकहरूलाई सहयोग गर्दै आइरहेको छ। "हुन त हामीहरूले लामो समयदेखि खेतीपाती गर्दै आएका हौं। यो बीउ उत्पादनको काम पनि नौलो होइन। तर पनि किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम लागू भइसकेपछि व्यवस्थित रूपमा मकै लगाउन जानियो। मकै निश्चित दुरीमा लगाउने र खाली जमिनमा बोडी लगाउने तरिका थाहापायो। यसका साथसाथै उत्पादन र आर्थिक उपार्जन गर्ने नया सीप जान्दा उत्पादनमा पनि वृद्धि हुनथालेको छ," भन्छन्, किसानका लागि उन्नतबीउ विजन कार्यक्रम अन्तर्गत थानापति सिंचाइ तथा बीउ उत्पादन उपआयोजना संचालन गर्दै आएको गुल्मी जिल्लाको थानापति गाविस, पानीटकीकी दुर्गा ज्वाली। कार्यक्रमले किसानहरूले उत्पादन गरेका बीउविजनको बजारीकरणका लागि सहजिकरण गरीदिएको छ। कार्यक्रमले सम्बन्धित जिल्ला कृषिविकास कार्यालय, उद्योग वाणिज्य संघ र लुम्बिनी सिङ्स कम्पनीसंग सम्झौता गरी बजारीकरण गर्ने कार्यलाई सहज बनाएको छ। यस कार्यक्रमले पहिलो आधा अवधिसम्ममा कार्य क्षेत्रका जम्मा ३६ हजार ५ सय ४७ किसानहरूलाई समेट्न सफल भएको छ। जो यस कार्यक्रमको कुल लक्षित समूहको ४८.७ प्रतिशतहो। जसमा ७८.४ प्रतिशत महिला छन् भने बाकी २१.६ प्रतिशत पुरुष रहेका छन्। यसमा दलितको १६.६ प्रतिशत र जनजातिको सहभागिता २४.६ प्रतिशत रहेको छ।

माटो स्वस्थताको लागि प्रांगारिक मल

हरेक जिल्लामा रु.१० अनुदानमा प्रांगारिक मल उपलब्ध छ। अनुदानित मलको प्रयोग गरी अनुदानको सदुपयोग गरौं, माटोको स्वास्थ्य सुधार गरौं।

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय हरिहरभवन, ललितपुर

वर्ड फ्लुको खतराबाट जोगिन हामी सबै सतर्क र सचेत होऔं

नेपाल सरकार सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय सूचना विभाग

IPM field Monitoring

Dhading : A field monitoring visit of FAO TCP project on STRENGTHENING PESTICIDE

in 5 FFS are playing core roles with strong influence to more than 1,000 other farmers in the field visited

□ It is one of good

the site) played important roles of facilitation of collaboration among the growers, cooperative and traders by providing assistance in

MANAGEMENT IN AGRICULTURE TO REDUCE RISKS TO HEALTH AND ENVIRONMENT was observer at Charaudi, Dhading. Dr Yongfang Piao, Senior Plant Protection Officer, FAO/RAP, Bangkok, Dr. Dilli Ram Sharma, Program Director, Plant Protection Directorate and Mr Arjun Thapa, Program Officer, FAO/Nepal were involved in monitoring team. They have discussed with farmers groups and observed vegetable field. After discussion a street drama on awareness of pesticide misuse was also played. The TCP is conducting on 4 districts of Nepal including Dhading district. The main objective of this TCP project is to reduced pesticide risks in agriculture ensuring food safety, and minimizing adverse effects on health and environment.

During the discussion and observation of the vegetable field the following points are noted:

□ Significant progress is achieving by the cooperative toward value chain with contribution of trained farmers who participated in IPM farmer field school and pesticide risk management project with technical assistance of FAO TCP/NEP/3501 and the previous FAO-UTF IPM project as well as the national program of Plant Protection Directorate (PPD) of Nepal. It was noted that about 125 farmers who are participating

examples of effective collaboration among the Cooperative, IPM association, PPD in helping small holder farmers especially vegetable growers for their capacity development in integrated crop and pest management through ecological approach with reduction of pesticide risks as well as accessing market with their products with sensitizing market feedback which is not only information of consumer requirements but also regulatory management update such as result of pesticide residue detection at whole sale market, which is established by the PPD

□ The extensive training on pesticide risk reduction for growers, farmer facilitators (FFS), cooperative managers, pesticide dealers, vegetable traders, whole sale market runners, extension staff and decision makers at various levels together with public awareness drives for civil societies resulted in change of perception on use of pesticides and impacts of pesticides on human health and environment. It resulted in promotion of close cooperation in pesticide risk reduction in some extent. Pesticide dealers is requested to keep record of their pesticides names and quantities sold and names of buyers; farmers are advised to comply the various certain period of stop spray prior to harvest in addition to be trained with IPM, proper handling pesticides and reducing potential risks.

□ Governments (PPD and the ministry of agriculture as well as district technicians at

establishment of infrastructure, cooperative running mechanisms/rules, training programs as well as pesticide residue detection labs, etc. " How to explore a mechanism of helping each other, sharing benefits and market risks among farmers, cooperatives and traders as well as development of incentive mechanism for sustainable development would be remained as a challenge

□ How to integrate appropriate practical techniques into FFS, which focused on identification and analysis on issues of the field and improvement of decision making capacity through the learning process, would be big tasks of either training of trainers or FFS facilitators as well as of FFS promoters in countries in the region. It was proven that top-down delivery of techniques and question-answer based advice modalities would not be efficient and effective methodology of dissemination. Empowering farmers in decision making and being experts are main focus of FFS approach, which is distinctive from traditional extension. However the challenges of market access requests innovative development or new evolution of FFS context as well as those traditional extension service. Lessons and experience from various districts in the country and from other countries would be invaluable for sustainable progress in this field.

Youth involvement essential for agriculture development

Kathmandu : Vice President Nanda Bahadur Pun has stressed on modernization, professionalization and mechanization for sustainable agricultural development.

While inaugurating the First Youth Agricultural Entrepreneurs Conference here in the district today, VP Pun said that diversification of the agriculture sector was need of the hour as agriculture was the base of prosperity for the country.

Vice- President Pun also issued the directives to the government to stop land fragmentation and plotting, to create agriculture friendly environment, to provide soft loan to the youth to attract them in the sector. He added that youth should lead the agriculture sector.

Minister Pun pledges to book wrongdoers

Kathmandu : Minister for Supplies Ganesh Man Pun has pledged to slap action against those found selling goods and items keeping welfare of consumers at bay.

At an interaction organized here today by Reporters Club Nepal, Minister Pun reiterated his commitment to book those recently detected selling medicines, fish, meat, milk, sweets and veggies against consumers' health in course of monitoring carried out by the Ministry.

The Minister also calls for support from Nepali people and consumers to make monitoring bid effective. He also said that the monitoring will also be regularly undertaken outside the Kathmandu Valley districts in coming days.

Minister Pun pledges to book wrongdoers

KATHMANDU: A team of 12 government agricultural officials left for the Republic of Korea to attend a training programme. A statement issued by the Korea International Cooperation Agency (KOICA) Nepal informed that the training, "Advanced Agricultural Production Technology and Enhancement of Global Competitiveness", aims to better the quality of agricultural products, processing of meat and milk products and help in strengthening of economy of the country.

According to the statement, the programme would conclude on July 19. An orientation programme was held at the KOICA Nepal Office on June 27. KOICA Country Director Hyungkyoo Kim in the orientation stated that the training would be important to find solution to the problems agricultural sector is facing in Nepal. "The training would be helpful to promote agriculture in Nepal."

According to KOICA, it is a part of a three-year programme, which includes sessions and group discussion along with field visits of agricultural officials in Korea. By the end of 2017, total 36 officials are to be trained on the advanced technology.

In the past few years, KOICA has extended various fellowship programmes to its partner countries in various fields. The KOICA Alumni Association of Nepal (KAAN) is working as a bridge between Nepal and Korea sharing their past knowledge and experiences to new others, read the statement.

कृषि उत्पादन बढाउन गड्यौला पालन

लहान । गड्यौलालाई मान्छेले महत्वहीन किरा ठान्छन् तर, त्यही महत्वहीन गड्यौलालाई पालेर सिरहाका किसानले खेतीपातीका लागि भूमिक मल उत्पादन सुरु गरेका छन् । जिल्लामा यस नौलो प्रविधि ले छोटा समयमै खेतको उर्वरा शक्तिसागै आम्दानी पनि बढाउने दुवै काम गरेको छ । बहदो रासायनिक मल तथा अन्य विषादी प्रयोगका कारण माटोको उर्वरा शक्ति समाप्त भएर उत्पादनमा कमी आउन थालेपछि त्यसमा सुधार ल्याउन किसानले गड्यौलापालनबाट भूमिक मल उत्पादन गर्न सुरु गरेका हुन् । जिल्ला कृषि विकास कार्यालय सिरहाको सहयोगमा किसानले अन्न तथा तरकारी बालीको उत्पादनमा

हो ।" गड्यौला किराले बनाउने भूमिक मलमा विरुवालाई आवश्यक मात्रामा चाहिने युरिया, डिएपी र पोटासका साथै अन्य तत्वसमेत पाउने भएकाले गड्यौलापालन थालेको मण्डलको भनाइ छ ।

"गड्यौलाको महत्व थाहा पाएपछि करिब तीन कट्टा जग्गामा गड्यौलापालन सुरु गरेको छ," मण्डल भन्छन्-"यसै बाट थप गड्यौला उत्पादन गरेर आफ्ना अरू खेतमा पनि विस्तार गर्ने, बाकी रहेको अरू किसानलाई समेत विक्री-वितरण गर्ने योजना बनाएको छु ।" कम लगानीमा राम्रो प्रतिफल देखिएकाले पनि गड्यौलापालनमा किसानको रुचि बढेको उनको भनाइ छ ।

जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले दिएको तालिमबाट सिकेर गड्यौलापालन थालेको बताउदै अर्का कृषक विष्णुपुरकट्टीका रामभरोस महतोले भने- "यो प्रविधि ले छोटा समयमै उल्लेखनीय अन्न उत्पादन गर्न भ्याएको छु ।"

यसरी कृषि उत्पादन क्षेत्रमा देखिएको परिवर्तन कृषि विकास कार्यालयको सहयोगले मात्र सम्भव भएकाले यो प्रविधिबारे अरू किसानलाई पनि ज्ञान र सीप पुऱ्याउनुपर्ने महतोको सुझाव छ । पछिल्लो समयमा उत्पादन बढाउने नाममा जथाभावी रासायनिक मलको प्रयोग बढेका कारण उत्पादन घट्नुका साथै मानव स्वास्थ्यमा समेत जोखिम बढ्दै गएकोले रासायनिक मलको प्रयोग कम गर्न गड्यौलापालन गर्ने अभियान सुरु गरिएको जिल्ला कृषि विकास कार्यालय सिरहाका प्रमुख रामलखन मण्डल बताउँछन् ।

उनका अनुसार सिरहाको फुलकाहाकट्टीका १०, विष्णुपुरकट्टीका १० र अयोध्यानगरका पाच जना गरी प्रारम्भिक चरणमा २५ जना किसानलाई लक्ष्य गरेर पहिलो पटक जिल्लामा गड्यौलापालन सुरु भएको छ । जिल्लाका ५० जना किसानलाई गड्यौलापालनसम्बन्धी तालिम दिएर नयाँ प्रविधिबाट खेती गर्न तत्कालका लागि किसानलाई १० किलो गड्यौला वितरण गरिएको छ । प्रमुख मण्डल यस प्रविधिप्रति अन्य जिल्लाका किसानलाई पनि आकर्षित गर्ने योजना रहेको बताउँछन् ।

सिन्धुलीको माटोमा अम्लीयपन

सिन्धुली । पछिल्ला वर्षहरुमा उत्पादन बढाउने नाममा बहदो गईरहेको रासायनिक मलको अत्याधिक प्रयोगले सिन्धुलीमा समेत माटोमा अम्लीयपन बढ्दै गएको छ । जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले पाच स्थानमा माटो परीक्षण गर्दा दूधौलीमा बढी अम्लीयपन रहेको कृषि प्रसार अधिकृत विजय मण्डलले बताए । अम्लीयपन हटाइ तटस्थ माटो बनाउन माटोमा प्रतिक ८० देखि ९० किलो कृषि चुनको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

सिफारिस गरिएको चुन दुई/तीनपटक प्रयोग गर्नुपर्छ । माटो परीक्षणमा १४ पिएचमानसम्म परीक्षण हुने र ६.५ भन्दा कम पिएचमान आएको माटोमा अम्लीयपन हुने र ७.५ भन्दा बढी आएमा उक्त माटोमा छारिय हुने मण्डल बताए । अम्लीय वा छारिय दुवै भएको माटोमा उब्जनी कम हुन्छ भने तटस्थ माटोमा उब्जनी बढी हुन्छ । यस वर्ष जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले दूधौली, कपिलाकोट, दुम्जा र भुगाभोलीमा दुई पटक माटो परीक्षण शिविर सञ्चालन गरेको थियो । जिल्लामा माटो परीक्षण गर्ने उपकरण नभएकाले माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयले घुम्ती माटो परीक्षण ल्याव ल्यायर परीक्षण गरेको थियो ।

परीक्षण गर्दा महाभारत क्षेत्रको माटोमा अम्लीयपन नपाइएको र उत्पादनका हिसाबले पकेटक्षेत्र मानिएको दूधौली, कमलाखोच र मरिण क्षेत्रमा अम्लीयपन भएको पाइएको छ । जथाभावी रासायनिक मलको प्रयोग नगर्न कार्यालयले किसानलाई सल्लाह दिएको बताएको छ ।

जिल्ला पशु कार्यालयले बाँड्यो सतचालिस लाख

विराटनगर । आर्थिक वर्षको अन्त्यमा आएर भएपनि अनुदानको रकम सकाउने काममाले तीब्रता पाईरहेका बेला जिल्ला पशु सेवा कार्यालयले पनि पशुपालनका लागेका युवालाई पशुपालनतर्फ आकर्षित गर्न भन्दा ४७ लाख अनुदान रकम वितरण गरेको छ । चालु आवमा कार्यालयले युवा लक्षित व्यावसायिक गाईभैसी प्रवर्द्धन, व्यावसायिक बाख्रा प्रवर्द्धन र पशुपक्षी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रमअन्तर्गत २५ जना युवा किसानलाई उक्त रकम वितरण गरिएको सो कार्यालयले जनाएको छ । व्यावसायिक गाईभैसी प्रवर्द्धन कार्यक्रमअन्तर्गत साना फार्म स्थापनाका लागि १० किसानलाई रु एक लाख ४० हजारका दरले रकम वितरण गरिएको जिल्ला पशुसेवा कार्यालयका प्रमुख सुशील अधिकारीले जानकारी बताए । त्यसैगरी मझौला आकारको फार्म सुदृढीकरणका लागि तीन जना किसानलाई रु तीन लाखका दरले रु नौ लाख वितरण गरिएको छ । सोही कार्यक्रमअन्तर्गत ठूलो फार्मको यान्त्रीकरण कार्यक्रमका लागि प्रतिकिसान रु चार लाख अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको छ ।

यस्तै व्यावसायिक बाख्रा प्रवर्द्धन कार्यक्रमअन्तर्गत चार किसानलाई रु ६ लाख वितरण गरिएको छ । पशुपक्षी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रमअन्तर्गत सात किसानलाई रु १४ लाख अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको छ । अनुदानको सहि सदुपयोग होस् भन्ने हेतुले रकम प्राप्त किसानले सो व्यवसाय तीनदेखि पाच वर्ष बन्द वा छोड्न नपाउने व्यवस्था गरिएको कार्यालय प्रमुख अधिकारीले बताए ।

किसानले अन्न तथा तरकारी बालीको उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन रासायनिक मल र अन्य विषादीको साटो खेतमा गड्यौलापालन गर्न थालेका छन् ।

वृद्धि ल्याउन रासायनिक मल र अन्य विषादीको साटो खेतमा गड्यौलापालन गर्न थालेका छन् ।

जथाभावी रुपमा प्रयोग गरिने रासायनिक तथा अन्य विषादीका कारण माटोको उर्वरा शक्ति समाप्त हुनुका साथै बाली उत्पादनमा समेत ह्रास आउन थालेकाले माटोको उर्वरा शक्तिमा सुधार ल्याउन खेतमा गड्यौला जुका पालन सुरु गरेको सिरहाको फुलकाहाकट्टीका किसान पाण्डवकुमार मण्डलले बताए ।

खेतमा पालिने गड्यौला किराले उत्पादन गर्ने भूमिक किरा मलका कारण माटोको उर्वरा शक्ति बढ्नुका साथै उत्पादन वृद्धिका लागि अन्य कुनै रासायनिक मल र विषादीको प्रयोग गर्नु नपर्ने भएकाले पनि गड्यौलापालनतर्फ किसान आकर्षित भएको मण्डलको भनाइ छ ।

उनले भने, "पहिला पहिला गड्यौलाको महत्व थाहै थिएन, पछि कृषि विकास कार्यालयले गड्यौलाको महत्व र पालनबारे तालिम दिएपछि यहाँका किसानहरुले गड्यौलापालन थालेको

कृषि विकास बैंकको ५ करोड कर्जा

कञ्चनपुर । कृषि विकास बैंक बैंकिङ कार्यालय भुलारी कञ्चनपुरले आठ महिनाको अवधिमा १३१ व्यक्तिलाई रु पाच करोड कर्जा प्रदान गरेको छ । ग्रामीण क्षेत्रका बासिन्दालाई सहज रुपमा पुगीको व्यवस्था गर्नका लागि बैंकले किसानलाई माछा, कुखुरापालन, केराखेती र पावर टूल खरिद गर्नका लागि कर्जा प्रदान गरेको हो ।

सहकारीलाई थोक कर्जा, व्यापार, घरायसी कर्जा र वैदेशिक रोजगारका लागि कर्जा लगानी गरिएको बैंकका प्रबन्धक जगदिशप्रसाद पन्तले बताए । "विसं २०७२ कार्तिक २३ गते स्थापना भई कारोबार सुरु गरेको बैंकले उत्पादन, वितरण, उपभोग, रोजगारी र आम्दानी लगायतका आर्थिक क्रियाकलापमा योगदान पुऱ्याउन कटिबद्ध रहेको छ" प्रबन्धक पन्तले बताए ।

तीन मेट्रिकटन स्याउ उत्पादन घट्ने संकेत

डोल्पा । हिमाली जिल्लाको प्रमुख आयश्रोतका रुपमा यासांगुम्बाको चिनारी भएको भएपनि त्यसपछिको महत्वपूर्ण आय भनेको स्याउ रहेको छ । लामो समयदेखि स्याउ उत्पादन राम्रै देखिएको डोल्पाली स्याउ यस वर्ष तुलनात्मक रुपमा कम फलेको छ । कर्णालीमा स्वादिष्ट स्याउ फल्ने डोल्पाका लगाइएका स्याउका कतिपय रुख खाली देखिन्छन् । भने फले पनि गत वर्षभन्दा पातलो फलेको स्याउ कृषकले बताए ।

स्याउ उत्पादन भए पनि बजारको अभावमा घरमै थन्किने डोल्पाली स्याउ यस वर्ष उत्पादनमा गिरावट आएको कृषि विकास कार्यालय डोल्पाले जनाएको छ । स्याउ फुल्ने समयमा खडेरीका साथै हावाहुरीले गर्दा केही भारेको केही फूल नै सुकेकाले स्याउ उत्पादनमा गिरावट आउने सङ्केत देखिएको कार्यालयले जनाएको छ ।

गत वर्ष ८०० मेट्रिक टन उत्पादन भएकोमा यस वर्ष ५०० मेट्रिक टनमात्र उत्पादन हुने अनुमान गरिएको छ । अन्य बस्तीमा स्याउ कम फलेको अवस्थामा समसितोष्ण तरकारी उत्पादन केन्द्र जुफालमा भने स्याउ गत वर्षको तुलनामा राम्रो र धेरै फलेको प्रमुख दशरथ पाण्डेले बताए ।

डोल्पाका सुं, जुफाल, लिक्, दुने, रह, त्रिपुराकोट, रिमी, काइगाउलगायतका दर्जनौ गाविसमा स्याउ उत्पादन हुने गर्दछन् । डोल्पाली स्याउ नेपालगन्ज, सुर्खेत, जाजरकोट, रुकुमलगायतका जिल्लामा निर्यात हुने गर्दछ ।

प्रमुख फलफूलको रुपमा स्याउ भएपनि दांते ओखर, कागतीलगायतका फलफूल डोल्पामा उत्पादन हुने गर्दछ ।

कृषि उत्पादन बृद्धि गर्नका लागि सदैव प्रयोग गर्नुहोस् लुम्बिको भोल मल

All Nepalese Tea & Coffee Center, Kupondol, Phone: 5535457, 5548201

Shalom
शोपा सिचाई

NEPAL COFFEE CENTER

युवा जनशक्ति कृषिमा आकर्षित छैनन्

डा. कमलराज गैर

बरिष्ठ कृषि विकास अधिकृत
जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, नुवाकोट

० जिल्ला कृषि विकास कार्यालय नुवाकोटले आगामी आर्थिक वर्षका लागि कस्ता कार्यक्रमको योजना बनाएको छ ?
आगामी आ.व.मा जिल्लाका सबै गा.वि.स. र वडाको माटो परिक्षण गरी जिल्लाको स्वायत्त म्याप बनाउने कार्यक्रम प्रस्ताव गरिएको छ । जिल्लालाई खाद्यान्नको बीउमा आत्मनिर्भर बनाउने लक्ष्य अनुरूप विज्ञ वृद्धि कार्यक्रममा उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि गर्न प्रस्ताव गरिएको छ । युवावर्गलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गर्न र श्रमशक्तिको कमीलाई परिपूर्ति गर्न यान्त्रिकरणमा जोड दिईएको छ । विषादीको बहदो प्रयोगलाई कम गर्न र अनियन्त्रित प्रयोग रोक्न कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गरिएको छ । त्यस्तै निक्षेपित कार्यक्रम अन्तर्गत जिल्ला परिषदबाट परित यी कार्यक्रमहरूका अतिरिक्त प्रधानमन्त्री विशेष कृषि विकास परियोजना र अन्य केन्द्रीय कार्यक्रमहरू पनि प्रस्तावित छन् । नुवाकोट जिल्लामा आलु, तरकारी र माछा क्षेत्रलाई व्यवसायीकरण गर्न कार्यक्रमहरू आगामी आर्थिक वर्षका लागि प्रस्तावित छन् ।

० जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले चालु आवमा गर्दै आईरहेका प्रमुख कार्यहरू के के हुन् ?
कृषि विकास कार्यालय नुवाकोटले जिल्लाको कृषि क्षेत्रको समग्र विकासका लागि यहाका बहुसंख्यक जनता आफ्नो जीवन यापनको लागि कृषिमा निर्भर रहेको हुनाले कृषिको विकास गर्नु महत्वपूर्ण छ भन्ने सोचेर भर्खरै सम्बद्ध सरोकारवालाहरूको सहयोगमा गा.वि.स. स्तरिय livelihood mapping गरेका थियौं । यसमा गा.वि.स. अन्तर्गत वसोवास गर्ने बहुसंख्यक जनताहरूको

जीवनयापनका पांचवटा प्रमुख स्रोतहरूका (five main sources of livelihood) वारेमा छलफल गरेका थियौं । यसबाट धेरै गा.वि.स. हरूको जीवनयापनका प्रमुख स्रोत कृषि नै रहेको यथार्थ पुष्टि भएको छ । जिल्ला कृषि विकास कार्यालय उपलब्ध सिमित साधन र स्रोतको अधिकतम उपयोग गर्ने योजनाबद्ध रूपमा जिल्लाको समग्र कृषि विकासका लागि अन्य सहयोगी निकायहरूसंग समन्वय गर्दै अगाडि बढिरहेको छ । खाद्यान्न वाली, फलफूल, तरकारी, मसलावाली, माछा, कफि वाली विकास कार्यक्रमका अतिरिक्त माटो सुधार कार्यक्रम, बजार विकास कार्यक्रम, वाली संरक्षण कार्यक्रम, साना सिंचाई कार्यक्रम, व्यवसायिकता प्रवर्द्धन कार्यक्रम, र कृषि यान्त्रिकीकरण जस्ता कार्यक्रमहरू संचालन भैरहेका छन् । कृषिमा युवा वर्गलाई आकर्षित गरी विद्यमान जनशक्ति अभावको समस्या समाधान गर्न मिनी टिलर, श्रेसर, कर्न सेलर जस्ता कृषि यन्त्रहरूमा अनुदान दिने कार्यक्रम महत्वपूर्ण देखिएको छ । समग्रमा कृषि विकास कार्यालयले जिल्लामा रहेका ठूला व्यवसायिक कृषक, व्यवसायिकता तर्फ उन्मुख कृषक, निर्वाहमूखी कृषक, भूमिहिन (कम जग्गा हुने) कृषक मुख्य चार प्रकारका कृषकहरूका आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै कार्यक्रम संचालन गर्दछ ।

० ती वाहेकअरु के के गरिरहेको छ त ?
वैशाख १२ को विनाशकारी भुकम्पले यस जिल्लामा रहेका २४४ साना ठूला समुदाय व्यवस्थित सिंचाई आयोजनाहरूमा क्षति पुऱ्याएको छ । यस वर्ष धान वालीको उत्पादन घट्नुमा

सिंचाई कुलोहरूमा भएको क्षति एउटा प्रमुख कारण रहेको छ । गतवर्ष रु ५० लाख अनुदान उपलब्ध गराई रु ६५ लाख बराबरका साना सिंचाई, सहकारी स्कीम र सहकारी खेती कार्यक्रम अन्तर्गत गरी ४५ वटा सिंचाई आयोजनाहरू संचालित थिए । यसबाट ३५ गा.वि.स. र एक न.पा. क्षेत्रका ८४६ घरपरिवार लाभान्वित भएका थिए । यस वर्ष पनि रु ५० लाख अनुदान उपलब्ध गराउने गरी ३२ वटा परियोजनाहरू सम्पन्न गरीसकिएको छ । यी आयोजनाहरूबाट पनि जनसहभागिता जुटाई ८०० भन्दा बढी घर परिवारहरू लाभान्वित भएका छन् ।

० खाद्यान्न वाली तर्फ पनि जोड दिनु भएका होला नि ?
हामीले खाद्यान्न वाली विकास कार्यक्रम अन्तर्गत हामीले मुख्य गरेर धान, गहुँ, र मकैको बीजवृद्धिमा जोड दिईरहेका छौं । विभिन्न कृषि सहकारी र कृषक समूहहरू मार्फत दिगो रूपमा गुणस्तरिय बीउ उत्पादन गर्दैछौं । बीउ भण्डारणमा उनीहरूलाई सघाउदै उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धिमा फोकस गरिरहेका छौं । बीउ प्रतिस्थापन दर (एस. आर. आर.) बढाई उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउन कृषकहरूलाई प्रोत्साहित गर्न तालिमका अतिरिक्त उन्नत बीउमा अनुदान दिने कार्यक्रम चलाईरहेका छौं । व्यवसायिक र व्यवसाय उन्मुख कृषकहरूबाट अनियन्त्रित विषादीको प्रयोग हुन सक्ने सम्भावनालाई दृष्टिगत गर्दै आई.पि.एम. र अन्य जनचेतना मूलक कार्यक्रमहरू चलाईरहेका छौं । भने कृषकहरूको आवश्यकता र मागलाई मध्यनजर गर्दै पाओर टिलर, मिनी टिलर, श्रेसर, कर्न सेलर, आदी यन्त्रहरू अनुदानमा उपलब्ध गराईएको छ ।

० नुवाकोट जिल्लामा ट्राउट माछाको सम्भावना बढी छ भन्छन् नि हो ?
हो, नुवाकोट जिल्लामा ट्राउट माछाको प्रशस्त सम्भावना छ । सफा, चिसो पानीका स्रोतहरू प्रशस्त छन् र बेचनका लागि काठमाण्डौंको बजार पनि नजिकै भएकाले सम्भावना अत्यन्तै राम्रो भएको हो ।

० नुवाकोट जिल्लालाई कृषि क्षेत्रका कुन वस्तु वा वालीमा आत्मनिर्भर छ भनेर भन्न सकिने अवस्था छ ?
हालको अवस्थामा खाद्यान्न वासलात बनाउदा यो जिल्ला खाद्यान्न वालीमा आत्मनिर्भर देखिएको छ । आलु र तरकारी पनि यो जिल्लाको आवश्यकता भन्दा बढी नै उत्पादन हुन्छ । यस जिल्लामा तादी, लिखु, त्रिशाली लगायतका नदीहरूको किनारामा प्रशस्त समथर खेतीयोग्य जग्गा रहेको र ती नदीहरूबाट प्राय ठाउँहरूमा सिंचाई हुने हुदा धान, आलु लगायतको खेती गर्न सजिलो भएको छ ।

० तर नुवाकोट जिल्लामा कृषि विकासमा काम भन्दा पनि कुरा बढी हुन्छ त्यसैले सोचेअनुरूप विकास हुन नसकेको आरोप लाग्छ त ?
काम धेरै गर्न बाँकी छन् यो सत्य हो । योजनाबद्धरूपमा काम गर्न पर्ने पनि छ । सबै कृषकहरूलाई सेवा पुऱ्याउन नसकेको अवस्था पनि सत्य हो । तर केही पनि काम नभएको पक्कै होईन । जिल्लामा कृषि यान्त्रिकरणको लहरनै चलेको छ । तरकारीको व्यवसायिक खेती विस्तार भएको छ, टनेल र थोपा सिंचाई प्रविधि बढेको छ । काम नै नभएको भए कसरी बढ्थ्यो होला त ।

० नुवाकोट जिल्लाको कृषि क्षेत्रको विकासका लागि बाधक केका प्रमुख चुनौतिहरू के छन् ?
चुनौतिहरू निश्चितरूपमा छन् । कतिपय चुनौतिहरू नुवाकोट विशेषका छन् भने धेरै समग्र नेपाली कृषि क्षेत्रकै चुनौति हुन । सबैभन्दा पहिला हामीले हाम्रा नीति, रणनीति र योजना दस्तावेजहरूमा रहने गरेका र रहेका कन्ट्रिक्सन्सहरूलाई हटाउन सक्नु पर्छ । यस्ता कन्ट्रिक्सन्सहरूका कारण कार्यान्वयन तहमा कन्फ्युजन पैदा हुन्छ र लक्ष्यमा पुग्न सकिदैन । तेस्तै अर्को चुनौति हाम्रा कृषकहरूको उत्पादकत्व बढाउनु पर्ने छ । वर्तमान अवस्था कस्तो छ भने दुई तिहाई जनता (जो मुख्यरूपमा कृषि कर्ममा संलग्न छन्) ले हाम्रो अर्थतन्त्रमा मात्र एक तिहाई योगदान दिईरहेको अवस्था छ । तेस्तै हामीले कृषि व्यवसायको विकासको लागि न्यूनतम इन्फ्रास्ट्रक्चर वातावरण पनि सुनिश्चित गर्न सकेका छैनौं । सिंचाई, मलखाद, प्रविधि, कृषि ऋण, यान्त्रिकरण सर्व सुलभ छैन । कृषि बजारको अवस्था ज्यादै नाजुक छ । समग्रमा कृषि पेशालाई आर्थिकरूपमा आकर्षक बनाउन सकिएको छैन । यसकारण युवा जनशक्ति यो पेशामा आकर्षित छैनन् ।

० व्यवसायिक कृषिमा अन्य जिल्लाको दांजोमा नुवाकोट जिल्ला कस्तो छ ?
नुवाकोट एकदमै डाइभर्स जिल्ला हो । भूगोल, मानव विकास, जलवायु आदिमा विविधता छ । जिल्लाका केही क्षेत्रहरू खासगरी काठमाण्डौं नजिकका क्षेत्रहरूमा व्यवसायिक कृषिको शुरुवात भैसकेको छ । तरकारी, आलु, कफि, चिया, ट्राउट, खाद्यान्न वालीको बीउ आदीमा व्यवसायीकरणको क्रम शुरु भैसकेको छ । अन्य पहाडी जिल्लाहरूको तुलनामा नुवाकोट जिल्ला कृषिमा अग्रणी नै छ ।

- वैकुण्ठ भण्डारी

विना बिजुली बिना इन्धन पानी तान्ने पम्प
Zero Energy Pump

FDS (Family Drip System)
कम लागतमा धेरै उत्पादन गर्न थोपा सिंचाई
NETAFIM Drip Irrigation

आधुनिक प्रविधिको ग्रीन हाउस
Green House

सबै किसिमका हाते पम्पहरू
Sprayers

बिना विषादी बीउ तथा खाद्यान्न, सुरक्षित भण्डारणको साथै
PICS Bag Hermetic Storage

Contact:
Ph:+ 977-01-5538748,9851066977 Fax: + 977-01-5534428
Email: nafseeds@gmail.com |www.nafseed.com